

פרשת קדשים אהבת הגור

"וְכִי יִגֹּד אֶתֶּךָ גֹּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תִזְנֶה אֹתוֹ: בְּאֶזְרָה מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֹּר הַגֹּר אֹתְכֶם וְאַהֲבֵתְ לֹ
בְּמוֹךְ כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם" (ויקרא י"ט, לג-לד)

חויית בני ישראל במצרים כגרים מטילה עלינו חובה היסטורית ומוסרית לדאוג גם לגרים הגרים אתנו בארץ ישראל,¹ ולכן חל איסור חמור להונות ולנצל אותם.

חובת האהבה דווקא לגרים בפסוק זה מעניינת במיוחד, שכן המילה "וְאַהֲבֵתְ" מופיעה בתורה בשני הקשרים נוספים בלבד: אהבת הרע: "וְאַהֲבֵתְ לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ" (ויקרא י"ט, יח), ואהבת ה' - "וְאַהֲבֵתְ אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ" (דברים ו', ה; י"א, א). "גזרה שווה" זו מלמדת אותנו את חשיבות העניין. בדברים מופיעה סיבה נוספת לאהבת הגר:

"כִּי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם... עֲשֵׂה מִשְׁפֵּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבֵת גֹּר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: וְאַהֲבֵתְ אֶת
הַגֹּר כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (דברים י', יז-יט)

כיוון שה' אוהב גרים, גם עלינו לאהוב גרים, על פי החובה הכללית להידמות למידותיו של ה':
"הווי דומה לו: מה הוא הנון ורחום - אף אתה היה הנון ורחום." (שבת קלג ע"ב)²

גם חובה כללית זו מנומקת בהקשר של אהבת הגר בנימוק הראשון: "כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם".³ ההיסטוריה של בני ישראל כעבדים במצרים מחייבת אותנו כעם לדאוג לגרים
ולאהוב אותם!

בברכת הצדיקים שבתפילת העמידה אנו מזכירים חלקים שונים בחברה היהודית:

"עַל הַצַּדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים וְעַל זַקְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל פְּלִיטַת סוֹפְרֵיהֶם וְעַל גְּרֵי הַצָּדֵק
וְעַל יְהוֹמוֹת רַחֲמֶיךָ ה' אֱ-לֹהֵינוּ, וְתוֹ שֶׁכָּר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמְתֵּנוּ, וְשִׁים חֲלָקֵנוּ
עִמָּהֶם לְעוֹלָם וְלֹא נִבּוֹשׁ כִּי בְךָ בְטַחְנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִשְׁעֵן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים."

1. גישות פרשניות רבות קיימות על זיהוי הגר לפי פשוטו של מקרא בפרשתנו, דהיינו גר תושב או גר צדק, אך אין כאן המקום להרחיב. ראו דיון בספרו של הרב ד"ר אליעזר חזד, מיעוטים במדינה יהודית: היבטים הלכתיים (ירושלים תש"ע).
2. ראו גם סוטה יד ע"א. הוכחה מפורשת במקרא ניתן למצוא בשני המזמורים תהילים קי"א-קי"ב: על ה' נאמר "הַנּוֹן וְרַחֵם ה'" (קי"א, ד) ועל הצדיק ההולך בדרכיו נאמר במקביל: "הַנּוֹן וְרַחֵם וְצַדִּיק" (קי"ב, ד), ואכמ"ל.
3. מילים אלה בספר דברים הן ציטוט מילולי מספר ויקרא.

בהתחלה נזכרים "הצדיקים" ו"החסידים", כי "צדיק יסוד עולם" (משלי י, כה), והחסידים מוסיפים אהבה והתלהבות מיוחדת לעבודת ה'. אחריהם לומדי התורה: "זקני עמך בית ישראל", אלו שקנו חכמה ומלמדים תורה לעם ישראל ו"פליטת סופריהם", שארית התלמידים, שממשיכים ללמד תורה לעם ישראל על פי המסורת מהדורות קודמים.¹

"גרי הצדק" זוכים ברשימה מכובדת זו לאזכור מיוחד. רבי דוד אבודרהם, פרשן הסידור מספרד של המאה ה-14, מדגיש שעלינו לזכור את גרי הצדק "מפני שהזהירה תורה [הרבה] פעמים לאהבה אותם וגם השם אוהב אותם", כפי שראינו בפסוקים בפרשתנו ובספר דברים. גרי הצדק הם חלק חשוב ומכובד בחברה שלנו, ועלינו לכבד אותם ברשימה אחת עם כל הנכבדים האחרים המוזכרים בברכה זו.

רק לאחר שהכרנו את כל הנציגים של החברה היהודית, כולל "גרי הצדק", אנו מבקשים בסופו של דבר גם על עצמנו: "ועלינו - יהמו רחמיך ה' א-להינו".

בהמשך הברכה נאמר:

"וְהוּא שֶׁכֶר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמּוֹת וְשִׁים הֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם לְעוֹלָם וְלֹא נִבּוֹשׁ כִּי בְךָ בְטַחְנוּ."

לכאורה ישנו קושי בבקשה זו, שכן היא נוגדת לחלוטין את הכלל הגדול של עבודת ה' הידוע מפרקי אבות: "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס" (אבות פ"א מ"א). כיצד אנו מבקשים, אם כן, בברכת הצדיקים דווקא לקבל פרס ושכר טוב?

עיון פשוט בלשון הפסוקים יוכל להסביר את התמיהה הקשה על נוסח הברכה, וללמדנו מסר נפלא: הניסוח "שֶׁכֶר טוֹב" מופיע במקרא פעם אחת בלבד, ונוסח ברכת הצדיקים מבוסס בפשטות על פסוק זה:

"טוֹבִים הַשְּׂנִים מִן הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שֶׁכֶר טוֹב בְּעַמָּם: כִּי אִם יִפְלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת הַבְּרוֹ וְאִילוּ הָאֶחָד שָׁיְפוּל וְאִין שְׂנֵי לְהַקִּימוֹ: גַּם אִם יִשְׁכְּבוּ שְׂנִים וְהֵם לָהֶם וְלֹאֶחָד אֵין יָהֶם: וְאִם יִתְקַפוּ הָאֶחָד הַשְּׂנִים יַעֲמְדוּ נִגְדוֹ וְהַחוּט הַמְּשֻׁלָּשׁ לֹא בְּמַהְרָה יִנְתֵּק" (קוהלת ד' ט-יב)

עצם שיתוף הפעולה עם בני אדם אחרים מביא ברכה גדולה לעולם, הנקראת בקוהלת "שֶׁכֶר טוֹב". על פי זה גם בברכת הצדיקים אנו מבקשים מעורבות ושותפות של המרכיבים השונים בחברה שלנו. מלשון הברכה נראה שזוהי כוונתה: אנו מבקשים מה' שישים חלקנו עם הצדיקים, החסידים, זקני עמך בית ישראל, פליטת סופריהם, וגרי הצדק כדי לבנות ולקיים חברה מתוקנת. באופן זה חשיבותה של אהבת הגר, שהזכרה לעיל, מתבטאת היטב בברכת הצדיקים.

1. ראו בדומה בתפילת אב הרחמים: "...וְיִהְיוּ אוֹתֵנוּ לְפִלְטָת עוֹלָמִים". ראו מאמרו של הגרי"ד סולובייצ'יק, "פליטת סופריהם", דברי הגות והערכה (ירושלים תשמ"ב), עמ' 137-162.